

ВІД *SKILLS* ДО ЕМЕРДЖЕНТНОСТІ ЧИ НОВА КОНЦЕПТУАЛЬНА АРХИТЕКТОНІКА СУЧАСНОЇ ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧОЇ ЦАРИНИ

FROM SKILLS TO EMERGENCE OR NEW CONCEPTUAL ARCHITECTONICS OF CONTEMPORARY TRANSLATION STUDIES

Крюкова Ю.Д.,

orcid.org/0000-0002-7769-3402

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов природничо-математичних спеціальностей
Волинського національного університету імені Лесі Українки

Гончар К.Л.,

orcid.org/0000-0003-3746-7125

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов гуманітарних спеціальностей
Волинського національного університету імені Лесі Українки

Стаття присвячена комплексному аналізу концепту *skills* у перекладознавстві крізь призму трансформаційних змін культурного, інтелектуального, соціального характеру. **Актуальність розвідки** зумовлена стрімкими змінами культурно-соціальних парадигм, де перекладач перетворюється на концептуального суб'єкта, а отже стає носієм трансверсальних скілів, метавмін та емерджентності, котрі допомагають йому вийти на шлях алгоритмічної суб'єктності й взаємодіяти в мультимодальному та культурно-гібридному середовищі. **Наукова новизна** дослідження полягає в тому, що в ньому вперше на основі мультидисциплінарного підходу, а саме когнітивних студій, філософії мови, герменевтики, компаративного підходу, цифрових студій, дидактичних принципів і под., запропоновано розгорнуту типологію вмін та навичок у контексті покоління Y, Z, Alpha: від *soft* та *hard skills* до метавмін й відтак до емерджентності. Змодельовано тривимірну модель почерговості формування та розвитку скілів. Окреслено, що становлення професійної компетентності перекладача відбувається не лише на рівні володіння мовою, а першочергово на рівні структур когнітивної складності та реляційних процесів, що охоплюють здатність до стратегічного мислення, уваги, саморефлексії, адаптації, саморегуляції, мережевого співбуття, агентивної взаємності, технологічної обізнаності й т.ін. **Мету статті** складає спроба поглянути на становлення вмін та навичок у генераційному зрізі та показати їхню комплексну взаємодію на прикладі перекладознавчого виміру в час стихійної цифровізації, штучного інтелекту, мультимодальності й постгуманістичних віянь. Зроблено висновки про те, що переклад нині – складний процес когнітивно-афективної адаптації, в процесі котрого скіли виникають динамічно, виходячи далеко за межі класичних компетентнісних моделей. Підкреслено, що саме емерджентність забезпечує перекладачеві резильєнтність, автономію, професійну релевантність в епоху технологічних турбулентностей. **Перспективи подальших досліджень** представлені потребою переосмислення та оновлення програм підготовки перекладачів з метою формування якісно нових проявів професійної ідентичності.

Ключові слова: вміння, навички, перекладознавство, трансверсальність, метавміння, емерджентність

The article is devoted to a comprehensive analysis of skills through the lens of transformational changes of cultural, intellectual and social character. **The relevance** of the given paper is determined by the rapid shifts in contemporary cultural paradigms within which the translator evolves into a conceptual subject. He develops transversal and meta-skills, and ultimately emergent abilities that enables him/her to step onto the algorithmic subjectivity trajectory and to interact in a multimodal and culturally hybrid settings. **The scientific novelty** of the study stems from the fact that, for the first time, it employs an interdisciplinary approach, namely cognitive studies, hermeneutics, philosophy of language, comparative approach, digital humanities, didactic principles and elaborates an extended typology of skills and abilities using Generations Y, Z, Alpha background as an example. A three-dimensional model of sequential skills formation and its developing is designed. It is shown that the formation of translator's professional competence unfolds not merely through language proficiency, but through cognitive complexity and relational dynamics that incorporate and sustain the capacity for strategic thinking, attention, self-reflection, adaptation, self-regulation, networked co-existence, agentic reciprocity, technological literacy. **The objective** of the research is to investigate skills formation from generational perspective and to demonstrate their multidimensional interaction in the age of uncontrolled digitalization, multimodality, AI, post-humanist tendencies. It is concluded that today translation functions as a multifaceted process of cognitive-affective attunement and adaptation in the process where skills emerge as a dynamic phenomenon that moves far beyond conventional competence models. It is emphasized that emergent skills are the very factor that equip the translator with resilience, autonomy, professional relevance in an era of technological turbulence. **The perspectives for further research** arise from the need of critical re-evaluation and updating translator-training curricula to cultivate a qualitatively new set of skills of translator's professional identity.

Key words: skills, translation studies, transversality, meta-skills, emergence

Постановка наукової проблеми. Термін *skill* сьогодні набуває багатовимірного значення, це вже не просто вміння виконувати якесь завдання,

а цілісний когнітивно-емоційно-ціннісний комплекс, що визначає як людина мислить, діє, навчається, взаємодіє і генерує сенси у стрімко плин-

ному світі. Однак так було не завжди, адже вміння та навички впродовж розвитку людства зазнавали/зазнають суттєвих видозмін і трансформації. Разом із еволюцією мислення підлягає метаморфозам й те чому людина навчається та в чому здобуває певний досвід. За часів *Античності* вміння були спрямовані на те, як осягнути велич *космосу* та як у ньому жити, тому провідним *скілом* епохи вважається *мудрість*. У *Середньовіччі* затребуваною стає майстерність вписувати себе та світ у божественний порядок. У *Ренесансі* та *Модерні* чи не весь когнітивний ресурс спрямовується на те, як достойно носити та апробувати звання *homo universalis* – людини, яка всебічно розвинута й володіє широким спектром знань і вмінь у різних галузях, що вимагає поєднання *hard* та *soft skills*. За часів *Просвітництва* потуги переорієнтовуються на здатність бути частиною великої машини прогресу, де домінують стають індустріальні *тверді навички* і лише пізній *Модерн* та *Постмодерн* вимагають множинних, фрагментарних, спеціалізованих за своє природою вмінь, які *Метамодерн* повністю перетасовує в актах гібридизації та мережевої поліфонії, заради народження нового синтезу.

Отже, лінійність мислення, що панувала в суспільстві майже до другої половини ХХ ст. корелюється з набуттям навичок, що вимагають буквальних монопатернів, що є чіткими, зрозумілими й можуть бути схарактеризованими як такі, що формуються згідно інструкції. Однак починаючи Постмодерном відбувається справжній онтологічний поворот та екзистенційний злам. Процеси, що запускаються в суспільному просторі докорінно трансформують саму думку як таку. Відбувається квантовий стрибок не лише у фізиці, але й на рівні людської свідомості, котра екстраполюється далеко за межі лінійних структур у вимір множинностей, поліфонії та *rhizоматичності*. Мислення набуває ознак розгалуженості, динамічності, мережевості. Відтак те, що лінійне – більше не здатне задовільнити те, що розщеплене й фрактальне. На часі якісно нові інструменти (*skills*), котрі уможливають усвідомлення нової реальності, а отже роботу з викликами, котрі вона диктує. Із цього моменту для генерування нових компетентностей потрібно переходити з режиму *механічно виконувати* до формату *системно взаємодіяти*. На зміну буквальній міметичності приходять своєрідна фрактальність, вимір метакомпетентностей, за яким стоїть міждисциплінарність – проекція, де мають місце надрівневі вміння, а отже такі, чия кластерна природа дозволяє керувати іншими

skills. Так би мовити *lifelong learning abilities/skills of skills*, котрі власне й мають прямий застосунок при формуванні концептуальної суб'єктності перекладача, спроможної не тільки діяти, але й бути свідомою того, що відбувається.

Вважаємо, що генеалогія вмінь та навичок як таких органічно прослідковується й накладається на перекладознавчу царину, де яскраво видно як саме рухається думка від лінійного та шаблонного до розгалуженого та мережевого, а отже від анонімного перекладача-скриптора, який механічно передає текст із однієї мови в іншу до творця та ментора концептів – вмінь, що перетворюють його на *номадичного суб'єкта* ХХІ ст. Для того, щоб якомога детальніше змодельовати траєкторію еволюційного розвитку вмінь та навичок різних рівнів, своєрідну *skill consciousness*, пропонуємо поглянути на перекладознавчий вимір як на своєрідне динамічне мовне *тіло*, котре народжується, формується, дорослішає, перетворюється, видозмінюється протягом трьох генерацій – *Покоління Y (Міленіали)* (1981-1995), *Покоління Z* (1996-2010) та *Покоління Alpha* (2010-2025), де на кожному з цих етапів переклад неминуче корелюється із запитамі й викликами доби, які на нього чекають.

Так, перекладач-міленіал народжений на зламі онтологічного рівня, коли відбувається перехід від аналогової культури до цифрової. Тому він двоєдиний, бо діє у рамках дуального принципу: ще живе за фіксованими жорсткими нормами, чіткими патернами, котрих потрібно дотримуватися, але водночас він вже той на чий плечі лягає місія глобалізації, інтеграція англійських термінів у локальні контексти. Саме тут чи не вперше в історії цільове призначення перекладу починає кардинально змінюватися, він із ремесла трансформується в інтелектуальну подію, лексика починає нашаровувати конотації, формуються цілі культурні концепти, перекладач стає тим, хто наводить мости між глобальним та локальним. Трансформаційні зміни такого рівня вимагають відповідних вмінь та навичок. Починають закладатись підвалини перекладознавчої основи, яка формує своєрідну інфраструктуру перекладацької компетентності як такої. Перекладознавчий каркас мислення тут можна порівняти з граматичним рівнем мови, де він ніби і не є мовою у прямому значенні, але саме він визначає її потенцію та можливість.

Актуальність дослідження. Сьогодні живуть постійними сингулярностями – шаленими темпами розвитку, де все змінюється настільки стрімко, що людина чи не кожне десятиліття опиняється у новій реальності. Саме тому за таких

обставин поняття *skill* та *skill consciousness* стають ключовими. Адже це саме ті інструменти та можливості, що дозволяють своєчасно адаптуватися до змін та впоратись із викликами часу, що й складає **актуальність** сьогодення, що є нагальною для всіх царин знання й перекладознавство тому не виняток. Перекладач у XXI ст. перестає бути лише ретранслятором сенсів з однієї мови в іншу, а стає концептуальним суб'єктом, а отже носієм *трансверсальних-, мета- та емерджентних* умінь та навичок, що допомагають йому вийти на стезю алгоритмічної суб'єктності, бути спроможним діяти у багатомовному, мультимодальному та культурно-гібридному середовищі. Першочергово важливість теми визначає нагальність та необхідність переосмислення традиційної сітки умінь та навичок від *hard/soft* до *emergent skills* й відповідно встановлення закономірностей її формування та імплементацію у перекладознавстві. Окрім того, важливою постає спроба окреслити такі інтегративні вміння, навички та когнітивно-технологічні компетентності нового покоління, що дозволять вписати переклад як у сучасну освітню парадигму так і у постцифрове тло епохи загалом. Дослідження такого формату дасть перекладачеві загальне розуміння того, як адаптуватися до складних багаторівневих систем знань, де його діяльність своєрідний філософсько-культурний проєкт сплетіння різних *skills*, агентивностей, штучного інтелекту, мультимодальної чуттєвості й под.

Наукова новизна. У розвідці вперше здійснено компаративний аналіз типології навичок на прикладі поколінь *Y, Z, Alpha* від *hard* та *soft skills* до емерджентності в контексті перекладознавства. Змодельовано тривимірну модель покрокового формування умінь та навичок від трансверсальної основи до метарівня міждисциплінарного характеру й до еволюційного апогею емерджентності, котрий складають синтетичні формації, що народжуються на межі знання, світоглядних налаштувань, когнітивного, емоційного, технологічного, соціального досвіду. У статті запропоновано термін *skills consciousness* у межах котрого: осмислюються *трансверсальні* вміння, що в подальшому веде до усвідомленої їхньої імплементації на практиці; здійснюється саморефлексія дій перекладача; реалізується опція *метарівневих* навичок, що дає змогу керувати вміннями, досвідом і залишатися свідомим того, що відбувається; формується *емерджентний* рівень сприйняття та реакцій, що занурює в практику-резонансу й міжвидову взаємодію, де переклад проживається як інтуїтивна творчість, жива практика, інтелектуальний акт.

Мету дослідження складає спроба поглянути на становлення умінь та навичок (*трансверсальні, мета та емерджентні*) у генераційному зрізі (*Y, Z, Alpha*) та показати їхню комплексну взаємодію на прикладі перекладознавчої царини, а також покроково відтворити як вони формують та визначають нову суб'єктність перекладача. Для досягнення поставленої мети потрібно виконати наступні **завдання**: здійснити короткий діахронічний скринінг умінь та навичок у різні епохи; окреслити генеалогію формування *skills* у міждисциплінарному контексті; розглянути ключові відмінності між поняттями *вміння та навичка*; згенерувати трьохвимірну модель *умінь та навичок* у перекладознавчій царині (*трансверсальні, мета та емерджентні* навички); проаналізувати механізми їх формування; зрозуміти як саме проростають *мета та емерджентні* вміння й навички із трансверсального виміру і з часом трансформуються у справжню когнітивну складність взаємодії різних складових; визначити роль *емерджентних* навичок на шляху формування номадичної суб'єктності перекладача.

Аналіз досліджень та методологічне підґрунтя розвідки. Оскільки *вміння та навички* – явище міждисциплінарного характеру, що корелює в собі когнітивне, емоційне, технологічне, психологічне й под., то й відповідно методологічну базу складають декілька аспектів знання: лінгвістичний, психолого-дидактичний і філософсько-гносеологічний. У рамках лінгвістичного рівня та зокрема формуванні *cognitive skills* [14] було розглянуто досвід перекладознавчих моделей компетентностей, де *уміння та навичка* є складовими елементами однієї компетентності, що робить їх не окремими системами, а цілісним явищем. Також цікавою в контексті заявленої проблематики постає постгуманістична концепція *Акторно-Мережевої Теорії (Actor-Network Theory)* Б. Латура [15], що органічно лягає на сучасну інтерпретацію перекладу як сплетіння агентивностей (людського, машинного, алгоритмічного й под.), у межах якої як ніколи на часі формування нових *skills* XXI століття. Наступний психолого-дидактичний аспект імплементує досвід когнітивної психології та вивчає механізми роботи метанавчання та процесів саморефлексії, що в рамках нашого дослідження безпосередньо корелюється з розвитком другої серії умінь та навичок надрівневого характеру, що проростають із трансверсальної основи першої серії. Додатково враховано результати компетентнісного підходу Д. Гоулмана та Д. МакКлелланда [17; 11], що виступає своєрідним індикатором поведінкових

патернів та професійності дій перекладача при формуванні *Social and Cultural skills*. У контексті філософсько-гносеологічного рівня залучено праці постгуманістичного спрямування, вивчення котрих допомагають досягнути функціонування перекладу як комбінації та взаємодії навичок мережевого характеру, де людина й технології є одним цілим, це зокрема праці Р. Брайдотті, Д. Гаравей, М. Кронін тощо [4; 12; 6]. Також ключовими є праці постмодерної онтології становлення навички – спершу як феномену *трансверсальної* природи (Ж. Дельоз, Ф. Гваттарі [7]) до саморефлексії, самоорганізації, *емерджентності*. Окрім вищезазначеного у дослідженні також було враховано ключові аспекти *теорії поколінь* закладеної К. Мангеймом [16], котрий вказував на певний спектр факторів (війна, революція, прогрес й т. ін.), під впливом яких і формується концептосфера конкретного покоління, а також досвід американських соціологів В. Штрауса та Н. Хау [21], які розробили модель циклів поколінь (*the Strauss-Howe generational theory*), що допомагає зрозуміти траєкторію розвитку вмінь та навичок від *Міленіалів* до *Альфа*.

Виклад основного матеріалу. Якщо спробувати відшукати генеалогічне коріння поняття *skills* й спробувати з'ясувати хто ж став тим хрещеним батьком, котрому випала унікальна нагода ввести цей термін у науково-дослідний кругообіг, то виявиться, що ця задача належить до категорії непосильних. Поняття *skill* формувалось у різних царинах та спільнотах паралельно й сьогодні матеріалізувалось у широку міждисциплінарну галузь, котра єднає в собі освітній вимір, психологію, менеджмент, когнітивні науки, лінгводидактику, соціологію праці й т.ін. Умовно еволюцію становлення цього поняття можна розділити на три етапи, які корелюються з формуванням тих чи інших умінь та навичок і суспільними процесами й запитам, що в різні часові відрізки мали місце.

Перший етап пов'язаний з періодом *індустріалізації*, котрий припадає на середину ХХ ст. (1950-1980 р.) й характеризується технологічним підйомом, котрий у свою чергу вимагав переважно навичок технічного спектру. Саме тут зароджується вивчення навичок як таких. Так, Дж. Дьюї підходить до процесу навчання як до чогось практичного. Дослідник переконаний, що знання набувають сенсу лише через досвід і вміння [8]. Б. Блум у свою чергу розробляє таксономію навчальних цілей, де виділяє афективний, когнітивний та психомоторний аспекти, що в подальшому стане підґрунтям для розмежування

різних типів навичок [3]. Р. Кац у статті *Skills of an Effective Administrator*, 1974 презентує триаду *technical, human, conceptual skills*, що стають передумовою майбутньої бінарної пари *hard/soft skills*: «*The skills of an effective administrator can be grouped under three general headings: technical, human, and conceptual*» [13, ст. 95]. Дж. Флавелл через пару років по тому вводить поняття *metacognition*, котре в подальшому перетворюється на теоретичну основу для з'яви концепту *meta-skills* й корелюється із знанням про власні когнітивні процеси: «*Metacognition refers to one's knowledge concerning one's own cognitive processes and products...*» [9, ст. 909].

Другий етап можна схарактеризувати як *постіндустріальний*, котрий припадає на кінець ХХ – початок ХХІ ст., час коли вектор з технічного, раціонального починає змінювати курс у напрямку соціальної взаємодії. Д. Гоулман у своїй праці *Emotional Intelligence*, 1995 р. вводить у науковий простір поняття *emotional intelligence*, аргументуючи це тим, що успіх як такий визначається не лише когнітивними (IQ), але й емоційними (EQ) навичками, які співвідносяться з успішністю, адаптивністю, соціальною взаємодією та професійною ефективністю: «*Contrary to what IQ tests tell us, emotional intelligence can be as powerful, and at times more powerful, than IQ*» [11, ст. 34-35]. Дослідник вважає, що їхня сила у взаємодії: «*In a sense we have two minds, one that thinks and one that feels. And the interplay between them shapes our destiny*» [11, ст. 36]. Наступним кроком у становленні *skills* стає внесок Р. Бояциса, котрий розробляє модель *competence-based management*, де ключовою ідеєю є те, що компетентність – це не навички у вузькому сенсі, а поведінкові патерни, що ведуть до реалізації, де важливе місце відведено саме *soft skills* – з якими не народжуються, а які формуються та саме вони є рушійними в питаннях лідерства та досягнень й є критерієм найкращих фахівців: «*The competencies that distinguish outstanding leaders are primarily emotional and social in nature*» [2, ст. 237]. Д. Маккелланд також став тим, хто у статті *Testing for Competence rather than for Intelligence*, 1973 ставить під сумнів тести IQ та вводить ідею *competence* як своєрідну альтернативу: «*If we want to predict real-life achievement, we should test for competence rather than for intelligence*» [17, ст. 1]. Таке твердження носило досить революційний характер, адже дослідник заявляв, що IQ не показує реальних здібностей, тоді як мотивація, навички, цінності є тим, що веде до успіху: «*Intelligence tests have proved to be poor predictors of success in life. Competence tests*

are needed which reflect the motives, skills, and values that actually determine performance» [17, ст. 8]. У такий спосіб він закликає до оцінювання не теоретичного потенціалу, а безпосередньо поведінкових індикаторів професійності. Саме цей момент і стає відправною точкою з якої починається формування виміру *трансверсальності* та *transversal skills* – універсальних компетентностей, що перетинають дисципліни й контексти та лежать в основі будь-якої царини сучасного знання.

Третій етап напряму корелює зі змінами, що в наш час відбуваються в суспільстві й який можна окреслити як *постгуманістичний /цифровий*, котрий бере свій початок із 2010/2011 років й триває донині. Вважаємо, що саме цей часовий зріз став моментом переходу від трансверсальних до *метавмін* та *емерджентності*. Якщо говорити про *meta-skills, learning agility, reflective thinking* – вміння та характеристики, що відповідають за своєрідний рівень (само)рефлексії та системного мислення, то варто згадати такі імена як К. Аргіріс та Д. Шон [1] та їхню ідею *double-loop learning*, а також П. Сенге [20] й його працю *The Fifth Discipline*, 1990, що вважається однією з найвпливовіших у сучасному менеджменті та педагогіці системного мислення. Заявлений авторами концепт *навчання за подвійним контуром*, відрізняється від *традиційного single-loop learning*, де людина чи організація просто виправляє помилку задля того, щоб діяти ефективніше, при тому не змінюючи власних принципів, тоді як у *double-loop* відбуваються значно глибші процеси. Адже людина не лише коригує дію, вона переглядає те, що лежить в основі: припущення, норми, цілі, переконання, що власне і є *метанавичкою* саморефлексії та самокорекції, або ж іншими словами: *розмірковування над тим, як ми мислимо*. Саме цей навик дає можливість відслідковувати свої когнітивні *сліпі зони*, давати критичний аналіз своїм діям, змінювати патерни мислення та поведінку: «*Double-loop learning is the learning that results from questioning underlying assumptions and values, rather than simply changing behavior*» [1, ст. 202]. Окреслена метакогнітивна компетентність є ключовою й для перекладу, бо дає можливість не лише виправити помилку, але й відрефлексувати свої дії так, щоб уникнути цього в майбутньому. П. Сенге зі свого боку працює з концептом *learning organization*, згідно якого навчальний процес – не реактивний феномен із виправленням помилок, а щось творче й креативне, що ґрунтується на колективних метанавичках системного мислення. Науковець

виділяє п'ять дисциплін: *Personal Mastery* (самоусвідомлення, рефлексія), *Mental Models* (усвідомлення моделей мислення), *Shared Vision* (колективна ціль), *Team Learning* (навчання у взаємодії), *System Thinking* (системне мислення, що вважається п'ятою інтегруючою дисципліною, котра поєднує в собі всі інші й формує метанавичку групової рефлексії, системного бачення, колективної взаємодії і навчання): «*System thinking is a discipline for seeing wholes. It is a framework for seeing interrelationships rather than things, for seeing patterns of change rather than static snapshots*» [20, ст. 68]. Отже, за словами автора сучасні проблеми не можна осягнути та вирішити ізольовано, на часі мислення, що функціонує у зв'язках, процесах, динаміці й котре допомагає помічати те, чого раніше не бачив, переглядати свої ментальні патерни, керуватися системними причинами, а не поверхневою симптоматикою. Якщо говорити про імплементацію такого принципу безпосередньо у перекладі, то тут *System Thinking* дозволяє перекладачеві помічати причинно-наслідкові зв'язки, котрі не лежать на поверхні, формувати метанавичку аналізу, рефлексії, кореляції сенсів, що є провідним і вирішальним у роботі перекладача сьогодні. Так, у 2015 р. UNESCO окреслює поняття *transversal competencies* – інтегративна сукупність знань, умінь, цінностей. Відповідно у 2018-2023 рр. згідно *OECD Learning Compass 2030*, еволюційної рамкової структури навчання, визначаються ключові навички майбутнього, серед яких: системна мислення, креативність, адаптивність, співпраця, емпатія. Якщо говорити конкретно про постгуманістичну гуманітаристику то тут навички осмислюються крізь призму реляційності, адже першочергово формуються у тісній взаємодії людини, технології, алгоритму, мови, культури. Саме у таких реаліях і з'являється термін *emergent skills*, в якому закладені такі вміння, що виникають спонтанно в складних системах.

Р. Флоріда у книзі *The Rise of the Creative Class*, 2002 [10] переконливо стверджує, що в постіндустріальну епоху ключовим ресурсом є не капітал і технології, а креативність – метанавичка, що уможливує прогрес, інновації, культурну адаптацію, системне мислення. На думку автора креативність – не вроджений талант, а вміння критично переосмислювати контексти, комбінувати ідеї, творчо адаптуватися до викликів, що сумарно формує *метаскіл*, який керує іншими вміннями: «*Human Creativity is the ultimate economic resource*» [10, ст. 21]. Е. Брінїолфсон і А. Макафі у книзі *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity*

in a Time of Brilliance Technologies, 2014 розвивають ідею колаборації людини й алгоритму. На їхню думку майбутні навички це не заперечення AI, а навпаки стійка гібридизація людських компетентностей та технологічної потужності: «*The key to winning the race is not to compete against machines but to compete with machines*» [5, ст. 13]. Автори вважають, що існує три критичних групи *скілів*, де перша включає вміння імплементувати ШІ як партнера (*Complementarity skills*), наступна категорія відповідає за вміння виносити судження (*Judgment skills*), а отже розвивати етичне, контекстуальне, культурне мислення – параметри, що не притаманні машинному світу й третя група визначає так званий соціальний інтелект (*Social intelligence*), що вважається сукупністю вмінь, що допомагають ефективно взаємодіяти з іншими й адекватно проявляти себе в різнопланових соціальних контекстах. У перекладознавчій царині ця ідея на пряму корелюється з формуванням *AI-augmented translation skills* – навичок, що мають місце при взаємодії з системами МТ (машинний переклад). Дещо згодом Г. Рейнгольд зосереджується на думці цифрової грамотності, що є результатом нової метанавички інтеграції у середовищі (нейро)мереж. У своїй книзі *Net Smart, 2012* науковець аналізує як цифровий вимір докорінно трансформує людську увагу, спосіб мислення, соціальну взаємодію. Загалом він говорить про п'ять ключових метанавичок, що є важливими в суспільстві сьогодні: *Critical Consumption*, що передбачає критичну рецепцію інформації та її відфільтровування; *Attention Literacy* відповідає за розподілення та керування увагою; *Participatory skills* дають можливість бути активним учасником діалогу та взаємодії; *Collaboration* сприяє ефективним коопераціям та взаємовідносинам; *Network Awareness* формує розуміння того, що світ сьогодні сплетіння людського, машинного, технічного, алгоритмічного. Фактично всі ці метанавички є своєрідним потенціалом для виникнення *емерджентних* вмінь, що на пряму корелюються з *Multimodal Awareness, AI Literacy, Digital Information Management, Synchronization* й под. Однак серед чималого спектру надрівневих вмінь, наголошує Г. Рейнгольд, саме *увазі* та вмінню нею керувати, відведена фундаментальна роль, адже йдеться не просто про здатність до концентрації: «*Attention is the fundamental literacy. Without control of your attention, you cannot control your thinking*» [19, ст. 35-36].

Якщо говорити про інституційні документи (*OECD Education 2030 – Future of skills, Learning Compass 2030*) то в них вектор, яким мають

рухатися *skills*, чітко спрямований в бік *емерджентності* та системного підходу їх формування. *OECD* (Організація економічного співробітництва та розвитку) націлює та мотивує за своєрідний трансфер від твердих, процедурних, технічних навичок до цілісних, системних моделей розвитку компетентностей, що визначаються як *emergent skills*, що генеруються як реакція на соціальні й технологічні виклики епохи. Серед ключових вмінь: «*Digital and Data Literacy, Environmental and Sustainability Skills, Social and Emotional Learning, System Thinking, Resilience and Adaptability*» [18, ст. 7-8]. Зі свого боку *WEF, 2023 (World Economic Forum)* також рухається у напрямку *емерджентності* та окреслює саме цю сферу вмінь та навичок як ключовий ресурс майбутньої економіки та освітньої галузі: «*The most in-demand skills are becoming increasingly cognitive, analytical, creative and social – these are emergent capabilities that enables people to adapt to change*» [22, ст. 12]. Всесвітній економічний форум тим самим розвиває традиційні підходи до навчання й дедалі більше скеровує у простір *emergent skills*, що виникають не в межах класичних навчальних моделей, а як результат комплексної взаємодії з середовищем. Адже саме вихід на рівень *емерджентності* кардинально змінює й поняття результатів освіти як таких, бо нині в пріоритеті не професія як така, а здатність до постійної адаптації та змін, що стає можливим в умовах розвинутого аналітичного мислення (*Analytical Reasoning*), креативного сприйняття світу (*Creative Thinking*), емпатії та лідерства (*Empathy and Leadership*), обізнаності в ШІ (*AI Literacy*), резильєнтності (*Resilience*), гнучкості (*Flexibility*) й под.

Однак перш ніж перейти до детального огляду вмінь та навичок, що мають безпосередній застосунок у перекладознавчій царині, пропонуємо навести смислові горизонти понять *вміння* та *навичка*. Якщо спробувати окреслити ключову відмінність значень, то важливо розуміти, що коли йдеться про *уміння* (*ability/skill*), мається на увазі початковий етап розвитку певної дії, яка вимагає високого рівня свідомого контролю, уваги та мислення. Засвоєння *вміння* відбувається через пояснення, розуміння, затребування. Тоді як *навичка* корелюється з просунутим рівнем вправлення, коли йдеться про стабільний, автоматизований формат дії. На етапі *навички* вже непотрібно стільки енергетичних затрат (концентрації, уваги) бо вона виконується механічно. Її фіксація, утвердження відбувається через велику кількість повторення та досвід.

У перекладознавстві *уміння* можемо співвіднести з процесуальним мисленням, коли перекладач цілеспрямовано занурюється в процес і здійснює аналіз, дає оцінку, робить вибір. Наприклад це може бути *вміння* досягнути загальний контекст задля вірного вибору стратегії, стилістичного наповнення, адекватної інтерпретації метафор і т.ін. Тоді як *навички* на відміну від *умінь* – це фактично вкорінені дії перекладача (*translation habits/automatised skills*), оскільки передбачають миттєве та майже несвідоме відтворення структур та елементів. Прикладом може бути опанування граматичних відповідників, полісемантичних значень, термінологічного виміру й под., коли дії не потребують розгорнутого свідомого контролю. Цікавим є факт, що якщо в українській термінології така різниця зберігається то в англійській мові суттєве розрізнення відсутнє, так як *skills* містить в собі як *уміння* так і *навичку*. Однак таке рішення, має під собою певне логічне підґрунтя, бо якщо поглянути на це у розрізі компетентностей, моделі *PACTE (Project on Assessing the Competence of Translators through Experimentation)*, *EMT (European Master's in Translation)*, то тут як *вміння (strategic ability, problem-solving ability)* так і *навичка (linguistic, instrumental skill)* є складовими елементами загальної структури компетентності, а отже одним цілим (*knowledge + abilities/skills (уміння) + skills (навички) + досвід + загальний світогляд = competence*). Тим паче зміна лінійного мислення на ризоматичне, що відбулись/ваються в суспільстві за останнє століття перетворили як світ так і перекладознавчу царину на фрагментований, множинний, динамічний, гібридний вимір співбуття, де сам перекладознавчий акт стає сплетінням живого, технічного, алгоритмічного, штучного і т.ін. Як наслідок є неможливим до кінця провести чітку лінію диференціації між *умінням* та *навичкою* або сказати, що первинніше, так як режим буття у постійних екзистенційних членджах лишає людство можливості зафіксуватись в одній навичці, бо вона чи не щодня знову-і знову зазнає постійних видозмін й модифікацій. Тому в часи *Метамодерну skills* – це постійна системна взаємодія *уміння* та *навички*, де з еволюційним поступом стає дедалі складніше відділити одне від іншого. Так, приміром чи не всі *емерджентні* навички, що є характерними для XXI ст. – це гібридне утворення: *трансверсальна основа hard та soft skills + рівень метавмінь = емерджентність*, де *a priori* неможливо створити якусь застиглу форму в незмінно мінливому просторі суцільного *амальгаму* одного й іншого.

Якщо говорити про перекладознавчу царину то механізми генерування навичок тут матимуть певну аналогію з іншими галузями знання, оскільки зміни, що відбуваються глобально мають безпосередній вплив і на локальні відгалуження. Тож умовно пропонуємо виділяти *три серії навичок*, що на сьогодні є ключовими для перекладача та котрі в своєму становленні корелюються з кожним окремим поколінням у якому вони виникали й формувались. *Перша серія skills* відповідає за теоретичний рівень та структурне поле перекладознавчих навичок з якого в подальшому проростають решта *вмінь*, які з поступом часу складаються в нову когнітивну складність. У рамках нашого дослідження пропонуємо називати цю категорію – *трансверсальними*, оскільки саме вона, за аналогією з іншими областями знання, є операційною основою сучасного перекладу, універсальним набором *умінь-інструментів*, когнітивно-комунікативних компетентностей, що дозволяють ефективно діяти в найрізноманітніших контекстах. Їхня *трансверсальна* природа дозволяє їм перетинати межі освіти, науки, соціальних, політичних, економічних норм та набувати мультиверсивного характеру. Першочергово до цієї категорії відносимо загально усталені *hard skills* та *soft skills*, що є ядром будь-якої царини знання, де *hard skills* відповідають за технічні, системні, процедурні навички, котрі немов окреслюють певні правила гри, тоді як *soft skills*, що мають комунікативну, емоційну, етичну природу наче задають цій грі тон та вектор на взаємодію, співпрацю та емпатію. Пропонуємо зупинитись на них детальніше. *Hard skills* у перекладі вважаються збірним поняттям, що об'єднує в собі фахові, вимірювані компетентності, котрим є змога навчитись та ефективність засвоєння яких є можливість перевірити. Сюди відносимо мовну, когнітивну, термінологічну компетентності. Роль саме цих *скілів* є надзвичайно важливою, оскільки саме вони відповідають за операційну точність, швидкість реакцій, *code-switching* без засвоєння яких нумо й говорити про професійну якість роботи перекладача. До ключових *вмінь* у цій категорії відносимо: *language proficiency*, що відповідає за високий рівень володіння не лише мовою, але й глибинну обізнаність у граматиці, стилістиці, стильових реєстрах, *translation tools mastery (CAT-інструменти (Computer-Aided Translation) – спеціалізоване програмне забезпечення для допомоги професійним перекладачам, terminological accuracy* формує навичку, що сприяє контекстуально вірній інтеграції фахової лексики тощо.

Якщо говорити про *soft skills* (м'які навички), які корелюються з невербальними, поведінковими, комунікативними, емоційними й етичними якостями й відповідають за вимір професіоналізму, то саме цей спектр вмінь співвідноситься з етичною та комунікативною компетентностями перекладача, оволодіння якими, сприяє не лише ефективній роботі з текстами, але й людьми. Серед базових складових, що формують перекладацький *soft skills* – це *communication*, яка відповідає за культурну адаптивність мовлення, вміння будувати траєкторії взаєморозуміння, *teamwork and collaboration*, як здатність працювати в команді, з іншими перекладачами, замовниками, редакторами, *time management*, що є гіперважливим скілом сучасності, що допомагає ефективно планувати свій час, щоб своєчасно закрити *дедлайни*; *emotional intelligence* – спроможність розуміти емоційний спектр як свій так і *іншого*; *conflict resolution* – вміння зберігати рівновагу за різних непередбачуваних обставин й приймати та поважати точку зору інших тощо.

Ці два типи навичок формують своєрідну *трансверсальну* основу, котра починає закладатись ще за часів *Міленіалів* й котра із трансформацією цінностей починає поступово розширюватися. Адже для *Y* знання – це все ще система, котру потрібно опанувати, для *Z* – це вже вміння, котре потрібно застосувати, а для *Alpha* – це вже простір самовираження та співтворення, де освіта – не лише про диплом й академічність, а про резонанс у русі, стан потоку, що виходить далеко за межі структури. Для того, щоб перекладачеві пройти шлях від точності та вірності оригіналу, де відбувається постійний пошук еквівалентів до свободи без меж, в якій звучить голос *іншого* й де правда більше не абсолют, а синергія між мовами, культурами, світоглядами тощо, спектр навичок повинен неминуче масштабуватися та доповнюватися все новими та новими скілами. Настає час, коли лінійних звичок вже більше недостатньо, на часі вміння відрефлексовувати всі аспекти своєї професійної діяльності. Таким чином формують *надструктурні рефлексивні вміння*, що керують іншими *skills* й осмислюють структуру *трансверсальної* серії на практиці. Тому це не зовсім окремі вміння у традиційному значенні, а швидше механізми усвідомленого застосування вже сформованих попередньо скілів.

Як не дивно, але саме цей перехід від теорії до практики на рівні вмінь та навичок є аналогією переходу від надмірної офіційності й академічності *Міленіалів* до практичності, локалізації й гнучкості *покоління Z*, яке зазнало повного оновлення

цінностей. Представники цієї генерації вже не працюють із великими наративами та переходять на кліповість та швидкість, їхнє мислення відбувається на рівні швидких образів та мемів. Перекладач *Z* – це той, хто з легкістю комбінує контексти через текст, сленг, мем, образ, відео, емодзі та ін. Оскільки його пріоритет атмосферність та вайб він вдається до колаборації стилів: офіційний, розмовний, жартівливо-іронічний, емодзі та под. У такий спосіб перекладацький простір витриманої академічності заповнюється емоційністю, креативністю, конотаціями, авторством. У зв'язку з цим рівень метанавичок є своєрідним переходом від формалізованих компетенцій *трансверсального* спектру до практичної філософії, коли відбувається рефлексія власного перекладу, приймаються етичні рішення, напрацьовується інтерпретаційна гнучкість тощо. Формується практико-рефлексивний вимір, заглибившись в який перекладач вчиться керувати вміннями, знаннями, досвідом, усвідомлювати те, що він робить. Йдеться про такі метанавички як *self-reflection* – здатність критично підходити до своєї діяльності та здійснювати конструктивний аналіз помилок, мовлення, стилю, професійності, *learning agility* – вміння швидко вчитися та перевчатися, *resilience* – практична навичка, що дозволяє справлятися зі стресом, кризовими ситуаціями, бути стійким/резильєнтним до змін, *ethical awareness* – своєрідна перекладацька етика, що допомагає зорієнтуватися як діяти за умов непростого прийняття рішень, зокрема яку з стратегій обрати *доместикації* чи *форенізації* тощо.

Однак *метанавички* сьогодні не вважаються еволюційним апогеєм, оскільки на часі вміння, що відповідають за інтегративний резонанс, що прориває структуру й генерує нові патерни мислення. Тут нам доводиться говорити про рівень *емерджентності*, який в перекладознавстві реалізується міжвидовою взаємодією, коли переклад перетворюється на інтуїтивну творчість, живу практику, акт співтворення автора, перекладача, аудиторії, *AI*, алгоритму, чуття, емпатії й т.ін. Такі глибинні трансформації співвідносяться з особливостями та диференційними рисами покоління *Alpha*. Адже перекладач цієї генераційної моделі вже повністю трансформується в алгоритмічного суб'єкта, який живе у вимірі мультимодальності, де триває активна гібридизація людини й машини. Для представників цієї генерації переклад реалізовуватиме зовсім інші професійні патерни, в яких текст фрагментується на цілий спектр модифікацій, де образ, звук, відео, емодзі, віртуальна та доповнена реальність співіснують.

Переклад дедалі більше нагадує гру, в якій сенси проживаються синхронно, так як декілька альтернативних варіантів одного перекладу можуть генеруватись одночасно: для освітнього додатку, для *Instagram/YourTube/Roblox*, для доповненої та віртуальної реальності тощо.

Навички *емерджентності* як правило виникають спонтанно, в якісно нових умовах взаємодії з новітніми технологіями, культурами, нейромережами, колективним інтелектом й под. При їх опануванні рух традиційними шляхами стає неефективним, оскільки ці скіли генеруються із рівня *метавмінь*: у момент, коли рівень (само)рефлексії стає настільки глибинним і усвідомленим, що пробуджує до життя інакшу якість мислення – нелінійну, інстинктивну, резонансну, що є продуктом тілесно-когнітивної чутливості перекладача. Їх розвиток відбувається не стільки через принципи та методи, зазначені в навчально-освітніх програмах, як через вміння діяти у симбіозі: досвід, середовище, людина, технології, алгоритми, культура, свідомість тощо.

Серед ключових аспектів, що формують поле *емерджентності* можемо виділити вміння мережево мислити: *rhizoma thinking*, що вчить децентрованості, гнучкості, антиєрархічності мислення й дозволяє бачити взаємозв'язки між явищами, комплексність процесів та міждисциплінарність. У перекладознавстві визначається як здатність розпізнавати культурні коди, метатекстуальні відсилання, міждисциплінарне тло. Ще однією не менш важливою сьогодні є здатність до *cross- and interintelligence interaction*, вміння нового покоління, пов'язане з децентрацію антропоцентристських принципів та перехід до багатовидової етики, партнерства багатьох. Адаптацію до епохи, коли в центрі не людина, а взаємодія різних типів інтелектів, що ґрунтується на обізнаності в механізмах роботи ШІ, етиці алгоритмів, мовах машин і под. Для перекладацької галузі цей аспект є надзвичайно актуальним, так як являється запорукою ефективності роботи перекладача, що залежить не лише від міжкультурного діалогу, але й від конструктивного тандему з системами штучного перекладу. Шалений темп змін вимагає від перекладача *conscious flexibility* – вміння, що проявляється у своєрідній практичності й здатності швидко змінювати ролі, стилі, підходи, однак при тому зберігати певну стійку основу, стержень, що віддзеркалює базові налаштування, погляди, переконання й подібне. У перекладознавчій царині така зміна ідентичностей, а швидше її криза проявляється в множинності інтерпретацій, адже ще кілька поколінь тому ми мислили

себе стабільно, як мешканці планети. Сьогодні ж – як істоти, що втягнуті в шалені перегони та швидкості технологій і криз. Через цей розрив із традицією, покоління вже не успадковує від попереднього його досвід, а щоразу заново вчиться жити в новому світі. Звідси й нова етика перекладу, який стає не консервацією традицій, а постійним переписуванням світу у шалених надшвидкостях. Коли ми живемо в епосі множинності інтерпретацій, вже неможливо зійтися на одній єдиній назві, наративі, а отже й перекладі. Також важливим чинником розвитку *емерджентності* є той факт, що проблематика гуманітаристика дедалі більше екстраполюється за свої традиційні межі у вимір глобальності та планетарності, де стає частиною дискусій про кліматичні кризи, транснаціональну мобільність, алгоритмічні структури тощо. Тож виникає запит на *ecological intelligence* – вміння, котре дає можливість відчувати себе частиною екосистеми, активним учасником усього, що відбувається, однак не тим хто цим усім керує, а тим хто органічно співіснує. Така собі версія *ктулценового* перекладу, який цілком відповідає екологічному інтелекту сьогодення. Крізь призму якого перекладацький акт постає мережею багатовидових та багатокультурних відносин. Перекладач вже не просто *homo sapiens*, а учасник складного сплетіння з читачів, авторів, алгоритмів, контекстів, штучного інтелекту й под., а переклад – співбуття, а не підкорення *іншого, чужий* голос не поглинається, а інтегрується як рівноправний. Прикладом можуть стати постколоніальний та феміністичний переклади, що свідомо зберігають маркери *чужості*, залишають слова-реалії, додають примітки, демонструють багатоголосся.

Висновки. Сьогодні поняття *skills* трансформувалось у цілий концепт, адже пройшло чималий шлях становлення. Нині складно встановити чітку траєкторію руху скілів як таких, бо це динамічне системне явище, що постійно видозмінюється. У перекладознавстві формування вмінь та навичок також має свою історію, в основі котрої лежать загальні принципи, що є суголосними іншим царинам знання. Загалом можна виділити три серії вмінь, що корелюються з запитам та особливостями поколінь *Y, Z, Alpha*, що безпосередньо формує суб'єктність перекладача. Перша серія *скілів* є своєрідною *трансверсальною* основою з якої в подальшому проростають *метанавички*, які у взаємодії з досвідом та середовищем виводять перекладача на якісно новий рівень *емерджентності*. При формуванні *skills*, ключовим є розуміння того, що навички майбутнього – не стільки технічні як системні,

соціальні, креативні, реляційні. Перекладач майбутнього – це, в першу чергу, той, хто є носієм саме *емерджентного* мислення та постійно його розвиває. **Перспективи подальших досліджень**

представлені потребою переосмислення та оновлення програм підготовки перекладачів з метою формування якісно нових проявів професійної ідентичності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Argyris C. Organizational Learning II: Theory, Method, and Practice. Reading : Addison-Wesley, 1991. 305 p.
2. Boyatzis R. Developing emotional intelligence. In: Cherniss C., Goleman D. (eds.) *The Emotionally Intelligent Workplace: How to Select For, Measure, and Improve Emotional Intelligence in Individuals, Groups, and Organizations*. San Francisco : Jossey-Bass, 2001. P. 237-260.
3. Bloom B. S. (Ed.). Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals. Handbook I: Cognitive Domain. New York : David McKay Company, 1956. 207 p.
4. Braidotti R. The Posthuman. Cambridge : Polity Press, 2013. 230 p.
5. Brynjolfsson E., McAfee A. The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies. New York : W. W. Norton & Company, 2014. 320 p.
6. Cronin M. Eco-Translation: Translation and Ecology in the Age of the Anthropocene. London; New York : Routledge, 2017. 176 p.
7. Deleuze G., Guattari F. A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia. Minneapolis : University of Minnesota Press, 1987. 590 p.
8. Dewey J. Experience and Education. New York : Macmillan, 1938. 116 p.
9. Flavell J. Metacognition and cognitive monitoring: A new area of cognitive-developmental inquiry. *American Psychologist*. 1979. Vol. 34, no. 10. P. 906-911.
10. Florida R. The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life. New York : Basic Books, 2002. 404 p.
11. Goleman D. Emotional Intelligence. New York : Bantam Books, 1995. 352 p.
12. Haraway, D. Staying with the Trouble: Making Kin in the Chthulucene. Durham : Duke University Press, 2016. 312 p.
13. Katz R. Skills of an Effective Administrator. *Harvard Business Review*. 1974. Vol. 52, No. 5. P. 90-102.
14. Lakoff, G., & Johnson, M. Metaphors We Live By. Chicago : University of Chicago Press, 1980. 242 p.
15. Latour B. Reassembling the social: An introduction to Actor-Network-theory. Oxford : Oxford University Press, 2005. 316 p.
16. Mannheim K. The problem of generations. In: *Essays on the Sociology of Knowledge*. London : Routledge & Kegan Paul, 1952. Pp. 276–322.
17. McClelland D. Testing for Competence Rather Than for "Intelligence". *American Psychologist*. 1973. Vol. 28, No. 1. P. 1-14.
18. OECD. The Future of Education and Skills: OECD Learning Compass 2030. Paris : OECD Publishing, 2018. P. 7-8.
19. Rheingold H. Net Smart: How to Thrive Online. Cambridge, MA : MIT Press, 2012. 360 p. c. 35-36
20. Senge P. The Fifth Discipline: The Art and Practice of the Learning Organization. New York : Doubleday, 1990. 424 p.
21. Strauss W.; Howe N. Generations: The History of America's Future, 1584 to 2069. New York : William Morrow & Company, 1991. 544 p.
22. World Economic Forum. The Future of Jobs Report 2023. Geneva: World Economic Forum, 2023. P. 12.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 23.02.2026
 Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.03.2026
 Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026